

УДК 347.961

Володимир Черниш,

кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України
завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін
Київського університету туризму, економіки і права,
Президент Академії нотаріату України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОТАРІАЛЬНОГО ДІЛОВОДСТВА

У статті визначаються основні теоретико-методологічні підходи до визначення змісту нотаріального діловодства як однієї зі складових нотаріальної процедури. Запропоновано нотаріальне діловодство визнати складовою нотаріальної процедури та інститутом нотаріального процесу.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальні документи, організація нотаріального діловодства, Правила ведення нотаріального діловодства.

Новітній етап розвитку українського суспільства, що ґрунтується на Конституції України 1996 р., пов'язаний із реформуванням національної правової системи в цілому та окремих правових інститутів зокрема. Це потребує наукового аналізу низки проблем, серед яких значне місце посідають і питання становлення та функціонування нотаріату в Україні.

Нотаріат покликаний створювати належні умови для ефективної реалізації норм права фізичними та юридичними особами, захищати їхні суб'єктивні права і законні інтереси, надаючи правочинам публічної довіри і більшій доказовій сили документам. Крім того, нотаріат виконує превентивне завдання, запобігаючи суперечкам між сторонами цивільних правовідносин, захищаючи права осіб від можливих порушень у майбутньому, утворюючи між ними стабільні й передбачувані відносини. Відтак він є одним із важливих чинників формування правової держави.

Базовий рівень пізнання проблем нотаріального права і нотаріального процесу забезпечили праці сучасних українських вчених: В. Комарова, В. Баранкової, С. Фурси, С. Білозерської, О. Неліна, А. Єрих, Ю. Козьякова, Н. Круковес, М. Дякович. Проте, зазвичай, у працях названих науковців висвітлювалися здебільшого галузеві проблеми. Отож, і до сьогодні залишилися недостатньо вивченими питання нотаріального діловодства як складової нотаріальної процедури.

Метою цієї статті є аналіз законодавства України про нотаріат та науково-те-

оретичне осмислення проблем теорії і практики нотаріального діловодства.

Юридичний термін «нотаріальне діловодство» є чи не найбільш вживаним в актах законодавства, що регулюють діяльність нотаріату. Незважаючи на довготривале застосування цього терміна та значення у нотаріальній діяльності, законодавець не дає його визначення.

Автор розділяє концепцію вчених (О. Неліна, Л. Ясінської), що нотаріальне діловодство як складова нотаріальної процедури у своєму розвитку пройшло шлях від особистого підпису нотаріуса і прикладення печатки до запровадження інформаційних (комп'ютерних) технологій, воно перетворилося на складний процес, що має забезпечити надійний захист прав громадян, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій [1]. Розвиток нотаріального діловодства, на думку С. Я. Фурси, має випереджати розвиток кримінальних засобів підробки нотаріальних документів для того, щоб нотаріальний процес не втратив своїх функцій — забезпечити надійну достовірність при широкому обігу нотаріально посвідчених документів. Це завдання визначає спрямованість діяльності щодо вдосконалення нотаріального діловодства, а, крім того, на нотаріальне діловодство покладається завдання забезпечувати єдину нотаріальну процесуальну форму при вчиненні нотаріальних проваджень, забезпечити документообіг та облік документів тощо. Всі ці завдання впливають на постійний розвиток нотаріального діловодства [2].

Більшість вітчизняних науковців С. В. Комаров, В. Баранкова, С. Фурса, Є. Білозерська — пропонують нотаріальне діловодство визнати складовою нотаріальної процедури та інститутом нотаріального процесу. Таке його виділення надає можливість більш ґрунтовно його досліджувати, аналізувати та робити наукові прогнози щодо його вдосконалення і запроваджувати такі прогнози у законодавство про нотаріат. Тому, на думку автора, процес удосконалення нотаріального діловодства має супроводжуватись позитивними змінами, що будуть впливати на нотаріальний процес.

Так, запровадження таких засобів оформлення нотаріального процесу як комп'ютерна база даних свідчить про необхідність по-новому ставитись до нотаріального діловодства, а в майбутньому при розвитку цієї системи є можливість прогнозувати, що вона змінить докорінно процес вчинення нотаріальних дій, процес документообігу та реєстрації нотаріального процесу. Коли в обігу опинились не папери, а лише концентрований потік інформації, потребуються новітні підходи до діловодства. Сьогодні вже настав час, коли комп'ютерна мережа надає можливість без паперів здійснювати обіг інформації. Але потребується спеціальний її облік для того, щоб нотаріальна діяльність не втратила юридичної вірогідності. Тому загалом можна погодитися з великим значенням комп'ютеризації нотаріальної діяльності, але за умови значних гарантій достовірності інформації та неможливості впливу на банк даних сторонніх осіб [3].

Хоча нотаріальне діловодство є самостійним інститутом нотаріального процесу, воно належить до загальнодержавної системи документації, оскільки вона охоплює всі види систем документації, що виникають та взаємодіють у державі.

Термін «діловодство» також можна дефініціювати як сукупність процесів, які забезпечують документування управлінської інформації та організацію роботи зі службовими документами. Розглядаючи документи як форму відображення діяльності об'єктів та їх суб'єктів, можна виявити значну кількість систем документації, взаємопов'язаних та підпорядкованих [4].

Щодо нотаріального діловодства, то наказом Міністерства юстиції від 22.12.2010 р. № 3253/5 для вдосконален-

ня ведення діловодства затверджені нові Правила ведення нотаріального діловодства (далі — Правила), які діють з 01.01.2011 р. [5]. Однак, як зазначалося раніше, визначення нотаріального діловодства не закріплено ні в цих Правилах, ні в інших нормативно-правових актах, що регулюють питання ведення нотаріального діловодства. Тому заслуговує на увагу надане С. Я. Фурсою визначення нотаріального діловодства, яке ми поділяємо, під яким слід розуміти сукупність робіт щодо документування діяльності нотаріальних органів і осіб, які вчиняють нотаріальні дії, та здійснення документообігу [6].

У ході дослідження встановлено, що до нотаріального діловодства в органах нотаріату України Правилами віднесено:

1) ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій відповідно до вимог Порядку, установаєного Мін'юстом, книг, журналів реєстрації (обліку), передбачених номенклатурою, у яких реєструються нотаріальні документи і документи, на підставі яких вчиняються нотаріальні дії;

2) зберігання, облік, видачу і використання нотаріальних документів і документів, на підставі яких вчинені нотаріальні дії;

3) складання, оформлення, реєстрацію, облік і виконання конторою, архівом, приватним нотаріусом документів з витребування і надання відомостей і (або) документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, у тому числі передбачених міжнародними договорами, у зв'язку з наданням правової допомоги;

4) реєстрацію, облік, зберігання та передачу конторою, архівом, приватним нотаріусом довідок, документів і відомостей про вчинені нотаріальні дії;

5) розгляд звернень фізичних та юридичних осіб з питань вчинення нотаріальних дій у строки, визначені законодавством;

6) тимчасове зберігання документів у конторі, у приватного нотаріуса та їх підготовку для передавання до державного нотаріального архіву.

Автор робить висновок, що законодавством України про нотаріат встановлено однакові вимоги щодо ведення діловодства як у державних нотаріальних конторах, так і в державних нотаріальних архівах, так і приватними нотаріусами і за невиконання цього обов'язку до нота-

ріуса застосовуються санкції, передбачені законодавством про нотаріат.

Слід підкреслити, що відповідальність за організацію діловодства у державній нотаріальній конторі чи архіві несуть завідувачі. У свою чергу, завідувач контори, архіву призначає особу, відповідальну за ведення нотаріального діловодства, про що видається відповідний наказ.

В односкладовій конторі відповідальним за організацію діловодства та архіву є завідувач державної нотаріальної контори.

У багатоскладовій конторі, архіві відповідальними за додержання порядку ведення, користування та зберігання реєстрів, книг обліку, журналів, у яких реєструються нотаріальні документи та документи, на підставі яких вчинені нотаріальні дії, а також за нотаріальні документи, що знаходяться у їх провадженні, є державні нотаріуси.

Відповідальним за організацію діловодства та архіву при здійсненні приватним нотаріусом нотаріальної діяльності є сам нотаріус, і хоча приватний нотаріус може покласти організацію діловодства та архіву на особу, яка перебуває з ним у трудових відносинах, це не знімає з нього такої відповідальності.

Таким чином, ведення нотаріального діловодства та архіву нотаріуса є обов'язком нотаріуса, який закріплений у ст. 5 Закону України «Про нотаріат» [7].

На думку автора, викликає необхідність правового тлумачення питання про використання службових документів у засобах масової інформації, оскільки Правилами пропонується його вирішувати з дозволу завідувача державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву або приватного нотаріуса.

Ми вважаємо, що це питання слід розглядати з різних боків. Власником права на розповсюдження інформації щодо нотаріально посвідчених документів є особи, щодо інтересів яких вчинене нотаріальне провадження, всіх інших посадових осіб стосується обов'язок щодо до-

тримання нотаріальної таємниці (ст. 8 Закону). Щодо інформації внутрішнього користування (накази, обговорення питань на зборах, нарадах тощо), то, на думку автора, вона не може мати будь-якої секретності, а тому її розповсюдження не може залежати від дозволу визначених вище осіб. Обмеження розповсюдження службових документів у засобах масової інформації може стосуватись відомостей щодо осіб, визнаних недієздатними, випадків, коли виявлені правопорушення або злочинні дії, що передбачають певні форми передання, а не розповсюдження відомостей, тощо.

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо зробити такі висновки.

По-перше, законодавцем визначається типова номенклатура, яка устанавлює типовий склад справ, що утворюються в діловодстві державних нотаріальних контор і приватних нотаріусів, і має на меті надання практичної і методичної допомоги у веденні нотаріального діловодства, організації зберігання документів і формуванні справ, а також відборі документів для знищення. Однак, незалежно від наявності Типової номенклатури справ, кожна державна нотаріальна контора і приватний нотаріус повинні мати індивідуальну номенклатуру справ, але не допускається включення до номенклатури справ, не передбачених Типовою номенклатурою.

По-друге, документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності.

По-третє, на нотаріуса покладається обов'язок вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених Правил, дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса та не допускати їх пошкодження чи знищення.

ПРИМІТКИ

1. Нелін О. І. Інститут нотаріату в Україні: від минувшини до сьогодення : монографія / О. І. Нелін. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. — 130 с.
2. Теорія навчального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. — К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. — С. 513—545.
3. Использование новых информационных технологий в арбитражном процессе и при осуществлении нотариальной деятельности / под ред. И. Ш. Файзутдинова, В. В. Яркова. — М. : ФРПК, 2007. — 144 с.

4. Корбутяк В. І. Діловодство : навч. посіб. / В. І. Корбутяк, З. О. Топланов. — Р., 2010. — С. 17.
5. Правила ведення нотаріального діловодства : Затверджено наказом міністерства юстиції України від 03.02.2010 № 3253/5 // Офіційний вісник України від 30.12.2010. — № 98. — С. 164.
6. Фурса С. Я. Нотаріат в Україні: Теорія і практика : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. — К. : А.С.К., 2001. — С. 257.
7. Закон України «Про нотаріат» від 02.09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 39. — Ст. 383.

Черныш Владимир. Актуальные проблемы нотариального делопроизводства.
В статье анализируются основные теоретико-методологические подходы к определению содержания нотариального делопроизводства как одной из составляющих нотариальной процедуры. Предложено нотариальное делопроизводство признать составляющей нотариальной процедуры и институтом нотариального процесса.
Ключевые слова: нотариат, нотариальные документы, организация нотариального делопроизводства, Правила ведения нотариального делопроизводства.

Chernysh Volodymyr. Current affairs notary office.

In the article some theoretical and practical issues of notary recordkeeping as one of integral parts of notarial procedure have been thoroughly examined. Substantiation is proposed that notarial recordkeeping should be recognized as an integral part of notarial procedure and an institute of notarial process. Such classification enables its thorough study, analysis and making scientific forecasts as to its improvement as well as to implementing such forecasts in notarial legislation. That's why, in the author's opinion, the improvement of notarial recordkeeping must be followed by positive changes that will affect the notarial process. Thus, using such means of notarial process documentation as a computer database shows the necessity to refer to the notarial recordkeeping in a new way, and further, while developing this system, there will be an opportunity to forecast it will radically change the process of notarial acts, notarial recordkeeping and registration. When not papers but only concentrated information flow turns around the new approach to the recordkeeping is required. The time has come that enables to carry out information turnover without paperwork using computer networks. But the special recording of the information is required so that the notary activity would not lose its credibility. So, as a whole, the great amount of computerized notary activity can be admitted providing substantial guaranties of the information authenticity and impossibility to affect the databank by unauthorized people.

Though the notarial recordkeeping is a self-consistent institution of notarial process it refers to the nationwide system of documentation as it comprises all kinds of documentation systems that appear and interact in the state.

The term recordkeeping can be defined as a complex of processes providing documentation of administrative information and handling official records. Considering records as a form of reflecting activity of facilities and their entities a great number of interrelated and subordinated documentation systems can be found.

As to the notarial recordkeeping, the Order of the Ministry of Justice of 22.12.2010 ref. № 3253/5 on improvement of recordkeeping established the new Rules of notarial recordkeeping (hereafter — the Rules) that are in effect from 1 January 2011. But the definition of notarial recordkeeping is fixed neither in the Rules nor in the other legal acts that regulate the issues of notarial recordkeeping. That is why the definition of notarial recordkeeping suggested by S.Y. Fursa is worth noticing.

It is acknowledged that the legislator determines the standard list establishing the standard case content created in recordkeeping of the state notary offices and private notaries and having its aim to provide practical and methodological help in notary recordkeeping, keeping the documents and filing cases as well as selecting documents for utilization. However, regardless from the existence of the Standard list of cases every state notary office and private notary must have their individual lists of cases but adding the cases that are not envisioned by the Standard list to them is not allowed.

Key words: notariat, notarial documents, organizing notarial recordkeeping, Rules of notarial recordkeeping.